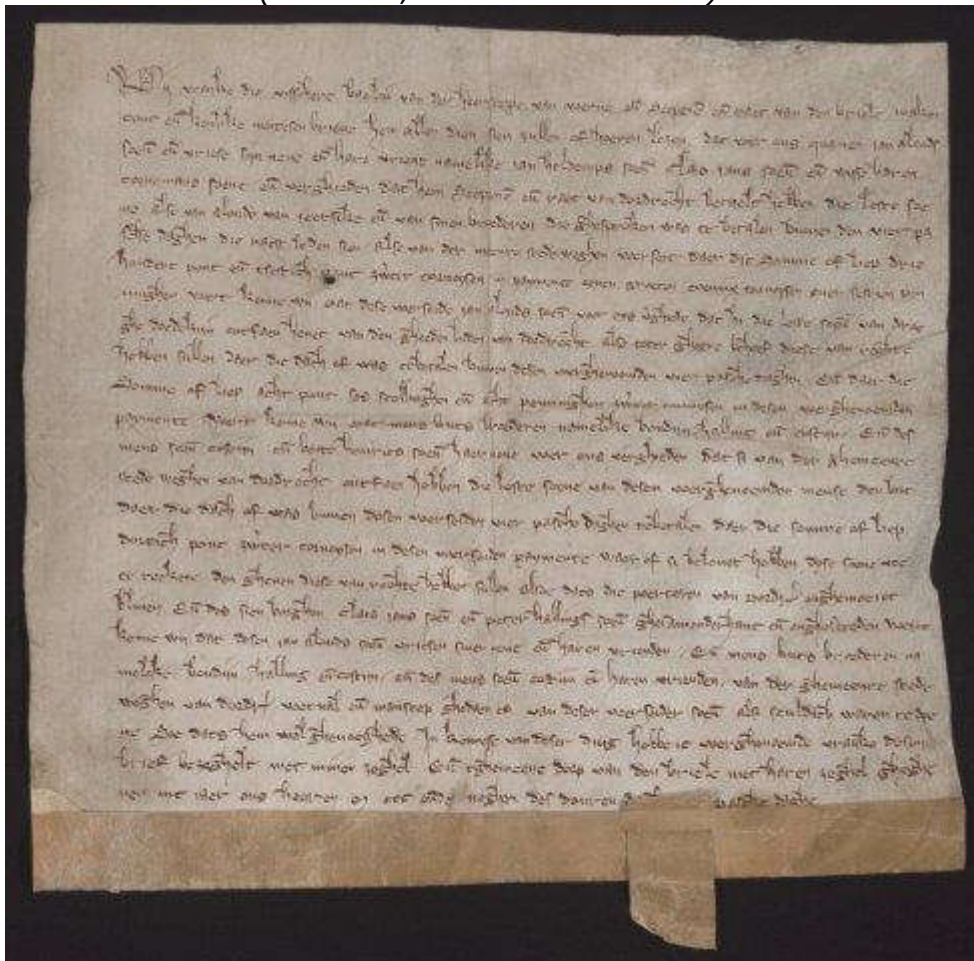

De doodslag op Aloud van Yrseke

Inleiding

Voor het schrijven van dit opstel had ik niet lang nodig om een onderwerp te bedenken wat ook nog eens relatie had met mijn werk. Als studiezaalmedewerker bij het Regionaal Archief Dordrecht ben ik twee jaar geleden begonnen met het project "charters." Het Regionaal Archief Dordrecht heeft namelijk een grote collectie middeleeuwse charters in haar bezit. Tijdens het project kwam ik een zeven tal charters tegen, betrekking hebbende over een periode van twee jaar, die allen te maken hadden met de doodslag op de Dordtse baljuw Aloud van Yrseke en de genoegdoening die hierna werd, gedaan.

"Akte waarbij Vrancke die Visschere, baljuw van de heer van Voorne en het stadsbestuur Van Brielle verklaren dat het derde en laatste deel van het zoenbedrag voor de dood van Aloud van Ierseke, Droghe Doedekiin en Meuse den But is betaald; tevens heeft het stadsbestuur van Dordrecht voetval en manschap gedaan waardoor volledige genoegdoening heeft plaatsgevonden, 1309. 1 charter" (archief 1, inventarisnr. 229-7)

Toen ik het naar verhaal achter de charters zocht, stuitte ik op een roerige episode uit de Dordtse geschiedenis. En dat niet alleen. Ook uit de inhoud van de charters, waarin vastgelegd was dat er diverse personen aan hun verplichtingen hadden voldaan, bleek dat er al in de gewelddadige middeleeuwen sprake was van een vorm van conflictbeheersing. Wat die middeleeuwse conflictbeheersing inhield en hoe dit ritueel vorm werd gegeven werd, zal ik illustreren aan de hand van het verhaal van de doodslag op Aloud van Yrseke.

Beleg van Dordrecht (1299)

In 1296 werd Floris V gedood. Hij werd opgevolgd door Graaf Jan I, maar omdat hij pas twaalf jaar was namen Wolfert van Borselen, Jan van Arkel III en Jan van Avesnes tijdelijk de macht over. Deze laatsten werden tussen 1297 en 1299 respectievelijk vermoord en verbannen. Wolfert van Borselen was nu de machtigste man van het graafschap Zeeland en Holland. Hij probeerde samen met de baljuw van Holland, Aloud van Yrseke, eigenhandig op alles toezicht te houden.

Deze Aloud van Yrseke raakte echter in conflict met het Dordtse stadsbestuur. Dit zou de aanleiding worden wat tot de belegering van Dordrecht leidde. De onenigheid ontstond toen Aloud van Yrseke toestemming van de schepenen van Dordrecht had gekregen om een persoon ook zonder aanklacht te kunnen vervolgen, mits de uiteindelijke berechting door de schepenen zou plaatsvinden. Echter, er ontstond daarop wat getouwtrek tussen Aloud van Yrseke en de schepenen over wie de uiteindelijke rechten zou hebben bij de criminele rechtspraak. Hierop reisde zijn beschermheer Wolfert van Borselen, samen met de jonge graaf, naar Dordrecht en beval op hoge toon dat de Dordtenaren moesten inbinden. De Dordtenaren gaven niet toe waarop Wolfert van Borselen vervolgens een paar vooraanstaande Dordtenaren als gijzelaars meenam naar Delft om het conflict aan de grafelijke raad aldaar voor te leggen. Tot grote woede van Aloud van Yrseke, stelden zij de Dordtse oppositie in het gelijk en lieten hem dan ook flink de les. Daaropvolgend werd de sfeer zo grimmig dat Wolfert van Borselen snel de benen nam. Toen hij in Schiedam met een schip probeerde weg te komen, werd hij vanwege de zwakke wind door het volk met roeiboten ingehaald. In Vlaardingen werd hij echter gevangengenomen en terug naar Delft gevoerd, waar hij vervolgens op 1 augustus 1299 werd vermoord.

Wolfert Van Borselen ('Heer Wolfert Vander Vere') in de Oude Chronyck van Hollandt, een druk van de Divisiechroniek van 1517

Ook Aloud van Yrseke was inmiddels gevlucht naar kasteel Crayestein bij Sliedrecht om vandaar pogingen te ondernemen om Dordrecht te belegeren. Pogingen daartoe mislukten.

Toen het nieuws hem bereikte dat Wolfert van Borselen was vermoord, gaf hij zich over. De Dordtenaren waren vastbesloten om hem aan te pakken. Al was het alleen al omdat hij zich in het verleden niet bepaald geliefd had gemaakt door de nogal wrede wijze waarop hij zijn beroep als schout had uitgeoefend. Aloud van Yrseke werd, ondanks zijn overgave, toch tezamen met vijf anderen op de brug van het kasteel door de woedende Dordtse burgers vermoord.

Kasteel Crayestein. Tekening uit 1893 van E.H. Schoemaker. Naar een tekening van Van Van Balens "Beschrijvinghe van Dordrecht." Beeldbank Regionaal Archief Dordrecht 551_36110. Collectie Dordracum Illustratum.

De locatie van het kasteel moet gezocht worden op het huidige Derde Merwedehaventerrein aan de Baanhoek in Dordrecht. Aan de westzijde liggen de golfvelden van Crayestein die vernoemd zijn naar het ambacht en het kasteel.

Geweldbeheersing in de laat-middeleeuwse gemeenschap

Ernstige feiten als moord en doodslag kon al snel, mede door het sterke familiebesef, een golf van geweld uitlokken bij familieleden die op wraak zinden. Dit kon vetes uitlokken die eeuwenlang konden aanhouden. (Zie de bloedvetes bij de Schotse clans of vendetta's bij de Italiaanse adel in het verleden, die vele levens kostte). De Hollandse middeleeuwse rechtspraak was erop gericht om zoveel mogelijk rust binnen de gemeenschap te creëren. Overigens mocht er wel gewroken worden, maar alleen op de dader en niet op onschuldige familieleden.

De wijze van hoe de verzoening tot stand kwam was aan strikte regels en ceremonieel gebonden. Het naleven van dit ceremonieel werd nauwkeurig in charters genoteerd. Indien een ernstig misdrijf had plaatsgevonden werden de volgende stappen gevolgd.

1 Er werd een bemiddelaar (vredelegger) aangesteld. Vaak was dit een persoon uit het stadsbestuur, maar dit kon ook een vorst zijn.

2 Er volgde een afkoelingsperiode van 6 weken.

3 Er werd met zowel de daders als slachtoffers onderhandeld over de "zoenovereenkomst." Hierin werd de wijze van genoegdoening vastgelegd.

4 De familie van het slachtoffer ontving geldbedragen. Aangezien ook de verwanten van de dader geacht werden mee te betalen, kon het regelmatig voorkomen dat volkomen onschuldige verre verwanten financieel geruineerd werden.

5 Er werd een ritueel (vaak in een kerk of klooster) gehouden waarbij zowel de dader als zijn mannelijke vrienden en verwanten, in het openbaar boete moesten doen. Zij moesten dan, schaars gekleed, vergiffenis (de zogenaamde "voetval") aan de familie van het slachtoffer vragen. Het aantal mannen die hieraan moesten deelnemen kon wel tot honderd oplopen. Tenslotte legden zij hun handen in de handen van de familie van het slachtoffer (de "manschap").

Er werd wel gewaakt over dat niemand tijdens de verzoeningsperiode de vrede in gevaar bracht. Mocht een persoon toch geweld gebruiken, dan werd dit door de bemiddelaars zeer hoog opgenomen en werd de dader hard bestraft. Soms zelfs met de doodstraf. Ook werd er streng toegezien of men de vastgestelde bepalingen naleefden. Dit werd dan ook nauwkeurig in de charters genoteerd.

Nadat aan al deze bepalingen was voldaan werd het conflict als beëindigd beschouwd en konden de daders met een schone lei beginnen.

Geraadpleegde literatuur

Om die wrake wille : eigenrichting, veten en verzoening in Laat-Middeleeuws Holland en Zeeland, circa 1350 - 1550, 2003 / Glaudemans, C.N.W.M. – Den-Haag : [Eigen beheer], 2003

Geschiedenis van Dordrecht van 1572 tot 1813, 1998 (Geschiedenis van Dordrecht deel 2). / Frijhoff, Willem (onder red. van); Nusteling, Dordrecht en Hilversum : Stadsarchief Dordrecht ; Verloren, 1998

1299, één graaf, drie graafschappen: de vereniging van Holland, Zeeland en Henegouwen / de Boer, D. E.H , Cordfunke, E.H.P. en Sarfatij, H. – Hilversum : Verloren, 2000

Het beeld van de adel bij Melis Stoke. De adelspolitiek van de Hollandse graven in het begin van de veertiende eeuw / J.W.J. Burgers In : BMGN 112 (1997), afl. 4 469-486